

Право людини на культуру або право людини бути людиною

У статті зроблено спробу розглянути зміст терміна «право людини на культуру». Автор виходить з тої настанови, що «право на культуру» за своєю суттю належить до сукупності природних прав людини і при цьому є не одним з них, а базовим природним правом людини. Відтак, маємо підстави стверджувати, що усі інші природні права людини є похідними від «права людини на культуру». Як таке воно є наріжною умовою будь-яких прав людини взагалі. Робиться висновок, що саме питання на право людини на саму себе, свою гідність, честь на право здійснюватись буттям у відповідності з нормами своєї культури, тобто, на право бути людиною, а отже мати можливість самій покласти свої визначеності на «одиночному», «особливому» і «загальному» рівнях буття. Усе це, в найзагальніших рисах, і складає зміст поняття «право людини на культуру».

Ключові слова: культура, людина, право людини на культуру, здійснення людини буттям.

Постановка проблеми. «Право людини на культуру», цей термін може видатися дещо дивним та пробуджувати асоціації з правом людини користуватись культурними здобутками людства, з домінуючим акцентом на мистецькі артефакти, а то й просто з «правами людини» взагалі. Проте, якщо з питанням прав людини все більш-менш зрозуміле, то поняття «право людини на культуру» привертає увагу своєю смисловою невизначеністю. Суть не в можливості користуватись мистецькими здобутками людства, хоча це й дуже важливо. Суть в праві людини мати можливість самій покласти свої визначеності на «одиночному», «особливому» і «загальному» рівнях буття.

Переважну більшість своєї історії людина визначалась на рівні «особливого», тобто як рід, плем'я, етнос, нація чи певна соціальна група. Доба Ренесансу заклала підвалини людських визначеностей на рівні «одиночного» (індивідуально-особистісне буття), які повною мірою були реалізовані в Новий час європейської історії. Що стосується рівня «загальних» визначеностей, то визначеність людини як людства у всій смисловій глибині (людство не сукупна, а смислова єдність), ще повинна відбутися.

Смислова єдність передбачає наявність смислу як мети єднання та усвідомлення відповідальності за наслідки реалізації цієї мети. А ні першого, а ні другого в його чіткій визначеності на даний час не існує.

Думка, згідно якої роль, якщо не причини, то каталізатора, смислового єднання людства можуть відіграти глобальні проблеми сучасності, і перш за все їх екологічний сегмент, виявилася швидше бажаним ніж дійсним. Як похідні від певного характеру виробництва та споживання вони не є субстанційними і як такі, вони мають причини походження, але не мають суб'єкта розв'язання. Теж стосується і проблем глобалізації взагалі, яка, маючи у своїй основі, перш за все бізнесові інтереси породжує явища які не стільки сприяють єднанню людства, скільки протидіють такій їй. Справа в тому, що наріжним каменем глобалізації є не смисли, а меркантильні інтереси транснаціональних компаній.

Усе це, якоюсь мірою пробуджує усвідомлення потреби загальнолюдської єдності, проте її усвідомлення не є свідченням її наявності, потрібне ще бажання (воля до ...розв'язування) розв'язувати. Важливу роль в цьому процесі відіграє вияв визначень людини на рівні загального.

Не останню роль тут відіграє і наявність критичної маси населення планети, яку можна було б тематизувати, з одного боку - як суб'єкт вирішення глобальних проблем, а з другого - як носія загальних визначеностей людини, які у своїй дійсності являтимуть смисловою єдністю різноманіття.

Історично складалося так, що свої визначеності людина покладала з акцентом на одному, або двох рівнях буття і ніколи на усіх трьох. Саме на осмислення визначеностей людини в органічній єдності усіх трьох рівнях буття, на мою думку, і звекторує теоретичний конструкт «право людини на культуру».

Саме спробою теоретичного осягнення смислової цілісності визначеностей людини і є дана стаття.

Сам термін «право людини на культуру», наскільки відомо, вперше був використаний В. М. Межуєвим в доповіді на XIII Міжнародних Ліхачовських читаннях, що відбулися 16-17 травня 2013 року в Санкт-Петербурзькому гуманітарному університеті профспілок. Розглядаючи питання вибору індивідом своєї культурної ідентичності він зазначив, що в добу інтенсивних культурних взаємодій, індивід повинен мати право вільно вибирати свою «культурну нішу» право на культуру «є самим головним з усіх інших людських прав» [3, с. 83].

«Право на культуру» за своєю суттю належить до сукупності природних прав людини і є при цьому не одним з них, а базовим природним правом людини в усій їх сукупності як вони визначені в юридичній літературі. Тобто, маємо підстави стверджувати, що усі інші природні права людини є похідними від «права людини на культуру» і як таке воно є наріжним правом будь-яких прав людини взагалі.

Приймаючи тезу правників-науковців стосовно того, «що на сьогодні в науковій літературі практично відсутні розробки проблематики природних прав людини як окремого предмета дослідження», [6,] ми не можемо прийняти ту думку, що « будь-яке дослідження концепцій природного права неминуче призводить до того, що основна увага у таких роботах приділяється не юридичним, а філософським, політичним, історичним або етичним ракурсам проблеми» [6]. Така думка видається нам дещо сумнівною у всякому разі стосовно філософського ракурсу. На наше переконання все навпаки. Саме відсутність належного філософського підґрунтя і зумовлює той факт, що «сьогодні в науковій літературі практично відсутні розробки проблематики природних прав людини як окремого предмета дослідження» [6].

Ми говоримо про права людини у різних їх визначеностях: соціальних, політичних, економічних тощо, проте наш час поставив в цьому плані ще більш фундаментальне питання, а саме питання на право людини на саму себе, свою гідність, честь, на право здійснюватись буттям у відповідності з нормами своєї культури, тобто на право бути людиною. Усе це, в найзагальніших рисах, і складає зміст поняття «право людини на культуру».

Довший час усе це залишалося поза увагою і лише тепер, коли людина, вперше за всю свою історію, почала усвідомлювати себе проблемою, питання здійснення людини буттям в усій повноті її власне людської природи, постало особливо актуально. Підкреслимо, що людина почала усвідомлювати не аспекти проблемності свого існування, а саме себе як проблему. Як зазначав фундатор філософської антропології М. Шелер «ніколи в історії людина не ставала настільки проблематичною для себе, як у наш час» [8, с. 32]. У цій ситуації осмислення права людини на саму себе, права здійснюватись власне людським буттям набуває особливого значення. Ця проблема може бути і повинна бути розглянута в теоретичних координатах права, проте не менш важливим є і її філософсько-культурологічне осмислення. Саме останнє і буде предметом наших розмислів.

Оскільки В. М. Межуєв не розкрив зміст означеного поняття, то спробуємо зробити це самі, оскільки, як нам здається, право людини на культуру передре будь-яким іншим правам людини і у своїй суті є для них онтологічною основою. Проте розгляд дійсності права людини на культуру значною мірою залежить від того як ми розуміємо культуру, який зміст вкладаємо в це поняття.

Як відомо, в даний час маємо декілька сотень визначень культури, тому наукова коректність вимагає означити те з них, яке буде наріжним для власного розгляду певної предметності. Мабуть розуміння культури як сукупності духовних і матеріальних здобутків людства, які освоює людина в процесі соціалізації, в координатах нашої проблеми не має належного евристичного потенціалу. До того ж воно знаходиться в смисловому полі поняття «соціальні права людини», а отже не породжує ніяких проблемностей в соціокультурній дійсності.

Тут варто звернутися до філософського розуміння культури, яке у своїй фундаментальності потенційно охоплює увесь спектр проблемностей людської буттєвості. Таким вимогам, на наш погляд, відповідає точка зору на культуру, відпрацьована в 70-ті роки співробітниками Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди, доробок яких згодом отримав назву Київської філософсько-антропологічної школи. Виходячи з усвідомлення культури як культурної реальності – найбільш універсальної характеристики світу людини та ставлення людини до світу, українські філософи в процесі її аналізу, дійшли висновку, що у своїй універсальності «культура являє собою завжди

особливу, унікальну, неповторну реальність колективного буття та індивідуального існування. Іншими словами, реальність культури виявляє свій глибинний зв'язок з буттям людини в її суспільних (наприклад національних) та персональних (особистісних) вимірах» [1, с. 7].

У такій своїй визначеності культура виявляє свою універсальність і водночас унікальність людського буття як в його індивідуально-особистісних, так і в спільнотних визначеностях. Отже, у своїй дійсності культура виявляє як універсальність так і унікальність людського буття.

Саме таке розуміння культури дає можливість усвідомити смислову глибину поняття «право людини на культуру». У своїй дійсності це право людини бути людиною. Це те питання, яке наша доба тематизувала надзвичайно гостро. Вперше за всю свою історію людина постала проблемою, а її здійснення власне людським буттям проблемою для самої себе. Ця проблемність виявляється на трьох основних рівнях: загальному, особливому та одичинному

Що стосується проблемності загального рівня здійснення людини буттям, то тут мова йде про проблемність прав людини як родової істоти, тобто роду *homo sapiens* як такого. Декларативно ця проблемність знайшла своє вирішення в Загальній декларації прав людини, прийнятій ООН в грудні 1948 року. Остання незаперечно стала важливим чинником в утвердженні принципів гуманізму, свободи та формальної рівності людини на усіх рівнях здійснення людини буттям: індивідуально-особистісному, особливому (етно-національному) та загальному (загальнолюдському). Загальна позитивна значимість цього документа не дозволила, у свій час, осмислити його всебічно. А точніше здійснити його гуманітарну (соціокультурну) експертизу. Виняток склав меморандум з яким виступила Американська антропологічна асоціація під керівництвом М. Герсковиця, яка піддала сумніву універсалістську концепцію прав людини. Автори меморандуму виходили з тої тези, що «стандарти і цінності мають особливий характер в різних культурах, в яких вони сформувались, тому будь-яка спроба сформулювати постулати [права людини], що походять з уявлень або морального кодексу однієї культури, перешкоджають поширенню такого роду декларації людських прав на людство в цілому...». Звідси робився висновок, проте як у відповідності з науковим підходом, повинні декларуватися права людини: «В основу повинні бути покладені загальносвітові стандарти свободи та справедливості, які ґрунтуються на принципі, згідно якого... *людина вільна в тому випадку, якщо вона має можливість жити у відповідності з тим розумінням свободи, яке прийняте у її суспільстві*. І навпаки, не можна уявити ефективний світовий порядок, якщо він не заохочує вільний розвиток особистостей членів конституюючих цей порядок, співтовариств» [4, 35]. Як бачимо, М. Герсковиць та його колеги акцентували увагу на культурних чинниках проблеми прав людини. В той час на це особливої уваги не звернули, а по суті меморандум був проігнорований. В основу Декларації була покладена універсалістська концепція прав людини, згідно якої права людини, незалежно від того на якому рівні здійснення людини буття вони реалізуються, одні й ті ж і ніякі культурні чинники на них не впливають. Що стосується природи універсальних цінностей, то у своїй дійсності вони суть «постулати, що походять з уявлень та морального кодексу однієї, а саме європейської культури [4, с. 282]. Це зумовлене тою роллю, яку відіграла європейська культура в історичному поступі людства. Як зазначав Альфред Вебер: «На Землі немає іншого такого історичного утворення, хоча б віддалено схожого з Європою за випромінюваною енергією та рівнем світового впливу, ... Європейський дух відіграє революціонізуючу роль у світовій історії - ». [2, с. 282]. Відтак виникла ситуація, коли на місці загального постало особливе. Універсальне виявилось культурноспецифічним. Як таке воно може набути статусу утопії, або стати засобом реалізації, вузькоспецифічних політичних цілей країн – лідерів співтовариства [4, с. 36]. Виникла ситуація, яка підпадає під логіку визначення Августином Блаженным зла – часткове репрезентувало собою ціле.

Отже, на рівні загального відбувається визначеність людини як такої, тобто як істоти, світом буття якої є культура. Проте в безпосередніх реальностях свого існування людина пов'язана з культурними визначеностями особливого (етноси, нації, соціальні групи спільноти етнічного та соціокультурного планів, які завжди локалізовані в культурному просторі та часі) та індивідуально-особистісного рівнів. Саме на цих двох рівнях проблеми культури (як способу буття) є найбільш відчутними. А отже, наявність чи відсутність, або недостатність певних чинників визначального для певної спільноти, чи індивіда способу буття сприймається найбільш болісно, а іноді й як посягання на право бути, бути людиною як такою.

Право людини на культуру, це право індивіда здійснюватись буттям у відповідності з нормами тої культури в межах якої він сформувався у своїй людській визначеності. Але оскільки це здійснення ніколи не є дійсною «робінзонадою», а завжди являє ту чи іншу форму співбуття, то право людини на культуру, це право на певну форму спільнотної (етнічної) чи соціальногрупової культури, тобто право здійснюватись буттям з собі подібними.

Культура - завжди культура певної спільноти. Що стосується індивіда, то тут мова йде про культурність, тобто про певний рівень і характер освоєння спільнотної (етнічної) чи соціальногрупової культури.

Людина безпосередній прямий культурогенний суб'єкт, який втілює себе в культурі і яка, у свою чергу, стає його інобуттям, яку він сам і формує. Щоб здійснюватися буттям у своїй власне людській визначеності людина повинна постійно мати можливість освоюватись (робити своєю) наявну культуру. Як зазначав М. С. Каган «Отримуючи це предметне середовище як своє найближче середовище, яке стоїть між нею і природою, кожна людина, яка входить у світ і кожне покоління, яке входить в історію “розпредмечує□ застигли в ній сутнісні сили її творців та “присвоює□ їх собі, чим долучається до досвіду своїх предків та з їх допомогою стає культурною істотою» [5, с. 112].

Культура повинна бути осмислена відповідно до онтологічних рівнів буття: «загальне», «особливе», «одиничне». У своїй загальності, як зазначалось, культура, це спосіб буття людини як такої у світі. Емпірично вона явлена як буття людства. Проте у своїй реальності вона постає не як «культура взагалі», а як культура етносу (нації), культура епохи та індивідуально-особистісна культура.

Джерела та література:

1. Бытие человека в культуре (опыт онтологического подхода). – К.: Наукова думка, 1991. – 176 с. С. 7.
2. Вебер Альфред Германия и кризис европейской культуры // Культурология. XX век: Антология – М.: Юрист, 1995. – С. 281 – 296.
3. Запесоцкий А. С., Марков А. П. Международные Лихачевские чтения: научные результаты и культуротворческая миссия. // Человек, № 2, 2014. – С. 71-85.
4. Ионин Л. Г. Основания социокультурного анализа. Учебн. пособие. М.: Рос. Гос. Гуманит. Ун-т, 1996. – 152 с.
5. Каган М. С. Философия культуры. – Санкт-Петербург, ТОО ТК «Петрополис», 1996. – 416 с.
6. Малишев Б. В. Природні права людини: загальнотеоретична характеристика / // Бюлетень Міністерства юстиції України - 2012. - № 2. - С. 23-29. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2012_2_4
7. Рабінович П. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістова класифікація / П. Рабінович // Право України. – 2010. – №2. – С.18-23.
8. Шелер М. Положение человека а космосе // Проблема человека в западной филолсофии. – М.: Прогрес, 1988. – С. 31 – 95.

Зайцев Н. А. Право человека на культуру или право человека быть человеком. В статье сделана попытка рассмотреть содержание термина «право человека на культуру». Автор исходит с той установки что «право человека на культуру» за своим смыслом относится к совокупности природных прав человека и при этом является не одним из них, а базисным природным правом человека. Следовательно, имеем основания утверждать, что все другие природные права человека являются производными от «права человека на культуру». Как такое оно есть краеугольным правом любых прав человека вообще. В статье делается заключение, что именно вопрос о праве человека на самого себя, своё достоинство и честь, на право осуществляться бытием в соответствии с нормами своей культуры Иными словами на право быть человеком во всей полноте его определений, то есть полагать свои определения на «единичном», «особенном» и «общем» уровнях бытия. Все это, в наиболее общих чертах и составляет содержание термина «право человека на культуру».

Ключевые слова: культура, человек, право человека на культуру, осуществление человека бытием.

Zajtsev M.O. The Human Right to Culture or The Human Right to Be Human. The author tries to analyze the meaning of such a concept as “the human right to culture” in the current article. The author states that “the right to culture” inherently belongs to the totality of natural human rights, and, at the same time, it is not one of them, but the basic natural right of a person. Therefore, there is a logical reason to assert that all other natural human rights are derived from “human rights to culture”. The following concept is the foundation of any human rights in general.

It is concluded that the human right to culture is also the human right to one’s self, dignity, and honor to be realized by a being in accordance with certain cultural norms. This is the right to be a man, and, therefore, to have the opportunity to transfer his/her own meanings on the “individual”, “special”, and “general” ontological levels. All in all, these elements define and express the concept of "human right to culture".

Key words: culture, person, the human right to culture, the realization of a human being.

Стаття надійшла до редколегії
15.10.2017 г.

УДК 1. 316. 77

Andry Kutchyc

Ontological dimension of the Internet environment in the context of modern media

This article investigates the phenomenon of the Internet environment in the context of the media, the current state and stages of the development of Internet journalism. The role of the Internet in interaction of modern media is analyzed. The importance of the Internet in the context of the media as an interactive tool for cultural and intercultural communication is shown. The study examines the impact of the Internet on newspapers, radio and television, as well as ways of co-existence and cooperation of these phenomena of media culture.

Key words: Internet environment, mass media, multimedia, hypertextuality, interactivity, communication.

Formulation of the problem . One of the characteristic features of our time is the unprecedented development of mass communication. Information has become a real social resource, and the whole world acquires the peculiarities of what M. McLuhan called „global village” [3, p. 20].

Many generations of our ancestors used ways of gathering, storing and transmitting information - verbally. With the advent of paper, the invention of the movable type, the printing press and the typewriter the spread of the printed word acquires mass character. With the advent of electronic media in the twentieth century, the nature of the media and, in fact, life in general has changed radically. At the end of the twentieth century the number of radios and televisions has already been measured by billions, and the circulation of periodicals of newspapers and magazines has reached hundreds of millions of copies, and the numbers continued to rise.

There is a globalization of the media and communication, transforming the entire structure of the communicative experience of people. Mass communication becomes not only a "magic window", through which we look at the world, but also the “door”, through which ideas penetrate into our consciousness. This applies to all media types and, above all, to the worldwide computer network of the Internet.

The purpose of the article is to determine the impact and interaction of the Internet with modern media.

Presenting main material. The Internet is a multifaceted media that creates many different forms of communication. With regard to traditional mass media, the Internet benefits immediately from several parameters:

1. Multimedia, hypertext.

